

YHTEISTYÖ VÄLTTÄMÄTÖNTÄ PALVELUJEN JÄRJESTÄMISESSÄ

Arvioinnin tulokset syytä hyödyntää

Seitsemän ministeriön ohjauksessa toimivina virastoina lääninhallitukset ovat saaneet arvioitavakseen laajan kokonaisuuden. Vuoden 2004 arvioinnin kohteina ovat olleet opetustoimeen, kirjastoihin, liikuntatoimeen, nuorten työpajoihin sekä ennalta ehkäisevään päihde- ja huumeuhoon liittyvät palvelut. Lisäksi on arvioitu eläinlääkintähuoltoa, elintarvikevalvontaa, liikennepalvelujen tarjontaa, kihlakunnanvirastojen tuottamia poliisipalveluja, pelastustointia ja väestönsuojelua sekä talous- ja velkaneuvontaa. Arviointi koskee myös yhteispalvelupisteitä, valtion alue- ja paikallishallintoa sekä kuntien edunvalvontapalveluja.

Lääninhallitusten tehtävä on omalla alueellaan seurata peruspalvelujen tarjontaa ja tarvetta sekä arvioida palveluverkkojen riittävyttä, palvelujen saatavuutta ja markkinoiden toimivuutta. Samalla arvioimme kansalaisten oikeuksien toteutumista. Arvioinnin prosessi alkaa eduskunnan asettamista tavoitteista ja säättämistä laeista. Hallitusohjelma ja hallituksen strategia-asiakirja määrittelee valtioneuvoston tasolla seurattavat keskeiset ohjelmat ja uudistukset. Lääninhallitusten lisäksi peruspalveluja arvioi sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus Stakes ja opetustoimessa Koulutuksen arviointineuvosto.

Lääninhallitusten arviointityö on tarkoitettu palvelemaan sekä kuntien että valtionhallinnon tarpeita. Arviointia tulisi hyödyntää aikaisempaa systemaattisemmin. Ministeriöille ja eduskunnalle tulokset tarjoavat aineksia suunnitteluun ja päätöksentekoon. Myös kuntien on syytä hyödyntää tulokset omia suunnitelmia ja ratkaisuja tehdessään. Verkkopalvelujen ansiosta ajantasaista tietoa on luonnollisesti runsaasti saatavilla. Paras kunta-kohtainen lähde on sisäasiainministeriön www.sivuilla.fi löytyvä kuntakortti. Palvelujen järjestämisessä kuntien on kuitenkin välttämätöntä tiivistää yhteistyötään, mikä on yksi tämänkin arvioinnin keskeinen johtopäätös.

Rapistuuko palveluverkko kuntien heikon talouden vuoksi?

Kansalaisten tasa-arvon mukaista on, että peruspalvelut turvataan lakien edellyttämällä tavalla maan eri osissa. Hyvin toimivat peruspalvelut ovat elinkeinotoiminnan perusta. Yritykset tarvitsevat vetovoimaisen ympäristön. Osaaminen liikkuu ihmisten mukana. Osaajat on kyettävä pitämään alueella ja uusia osaajia on saatava lisää.

Kuntien velvollisuutena on järjestää asukkailleen peruspalvelut. Kuntien talous on ollut pitkään vaikeuksissa. Talouden alijäämäisyys on syventynyt ja uhkaa kuntien mahdollisuuksia järjestää palvelut. Vuosikatteet ovat huolestuttavalla tasolla, velkaantuminen pahenee ja tuloveroprosentit ovat olleet jatkuvassa nousussa. Tässä tilanteessa on välttämätöntä tehostaa ylikunnallista yhteistyötä palvelujen järjestämisessä. Kuntaliitokset tulevat lisääntymään. Ilman yhteistyötä peruspalvelut saattavat vaarantua.

Itä-Suomen läänissä myönteistä on ollut se, että työpaikkojen kokonaismäärä lisääntyi yli 4 700 työpaikalla, joista yli puolet syntyi Pohjois-Savoon. Kehitys jatkuu huolestuttavana kuitenkin edelleen, kun väestö ikäännyy, syntyvyys laskee ja nuoret ikäluokat pienenevät. Ilmeinen osoitus henkisestä pahoinvoinnista on se, että lastensuojeluilmoitukset ovat edelleen lisääntyneet ja että päihde- ja huumeongelmat kasvavat jatkuvasti. Vaikka Itä-Suomen yksi vahvuus on turvallisuus, liian monella vähistä lapsistamme ja nuoristamme on vakavia ongelmia.

Kuntien yhteistyössä puutteita

Arviointi osoitti, että kuntien yhteistyössä on huomattavasti puutteita ja parantamisen varaa. Esimerkiksi kouluverkkoa koskeva suunnitelmallisuus ja sopimukseen perustuva yhteistyö on varsin vähäistä. Oppilasmäärän väheneminen edellyttää kuntien yhteistyötä. Seudullinen yhteistyö tulee ottaa nyt esiin kaikissa maakunnissa tavoitteena kehittää seudullinen kouluverkko.

Kuntien tulee erityisesti huolehtia peruskoulun jälkeen koulutuksen ulkopuolelle jäävistä nuorista, joita Itä-Suomessa on peruskoulun päättäneistä 5,8 prosenttia. Tässäkin nuorten sosiaalisessa vahvistamisessa kuntien yhteistyö on välttämätöntä.

Myös kirjastotoimissa saataisiin kuntien yhteistyöllä enemmän aikaa ja nykyistä taloudellisemmin. Yhteistyötä tarvitaan hankinnoissa, koulutuksessa ja tiedottamisessa. Lisäksi on syytä korostaa, että nuorten työpajatoiminnassa kuntienkin yhteistyötä on myös syytä tehostaa.

Päihde- ja huumeasioiden arviointi osoitti, että päihdestrategia oli vain harvassa kunnassa ajan tasalla. Vain harvalla kunnalla oli myös toimiva yhdyshenkilöverkko. Ongelma on otettava vakavasti ja vastuutettava kunnissa selkeästi. Kuntien yhteistyö on välttämätöntä maakunta-, seutukunta- ja lähikuntien tasolla. Ennaltaehkäisevää työtä on tehtävä seudullisesti yhdessä, Nuorten työpajat on otettava työhön mukaan. Päihde- ja huume työ on osa kunnallista turvallisuussuunnitelmaa, jossa tarvitaan laajaa, myös viranomaisten ja kolmannen sektorin yhteistyötä.

Velkaneuvonta edellyttäisi edelleen valtion rahoitusta. Arviointi vahvisti, että ylivelkaantuminen on vakava ongelma, joka pahenee jatkuvasti. Nuorten velkaantuminen on lisääntynyt. Itä-Suomessa velkaneuvonta on osoittautunut tarpeelliseksi ja sitä tulisi edelleen jatkaa valtion korvauksen turvin. Toiminta on Itä-Suomessa organisoitu maakuntapohjaiseksi Mikkelissä, Kuopiossa ja Joensuussa.

Kirjastojen asiakaspäätteisiin ja aineistoihin tarvittaisiin kohdeavustus

Tietoyhteiskunnan tasa-arvoperiaate ei toteudu Itä-Suomen kuntien kirjastoissa digitaalisten verkkoaineistojen suhteen, sillä kirjastoista peräti 44 prosenttia ei tarjonnut digitaalisia aineistoja asiakkaiden käyttöön lainkaan. Huolestuttavaa on myös se, etteivät edes opetusministeriön yleisten kirjastojen käyttöön ostamat tietokannatkaan olleet käytössä kaikissa kirjastoissa. Syynä näihin palveluvajeisiin on tiedon ja käyttäjäkoulutuksen puute sekä tekniset ja kuntien taloudelliset ongelmat.

Kirjastojen asiakaskoneet ovat tasa-arvon kannalta tärkeitä. Kirjastopoliittinen suositus lähtee siitä, että kirjastoissa on yksi asiakaskone tuhatta asukasta kohti. Tämän suosituksen mukaisia kirjastoja oli Itä-Suomessa vain 23 prosenttia. Kirjastoautoista asiakaspäätteet ja internet-yhteydet puuttuivat lähes kokonaan. Kirjastojen saama atk-tuki laitteistojen ja tietoliikemyhteyksien ylläpitoon on siis tarpeeseen nähden riittämätön.

Kirjastojen laitteisto- ja aineistopuutteisiin on puututtava. Tarvitaan valtion erillistä tukea ja suositus, mitkä ovat yleisten kirjastojen keskeiset digitaaliset aineistot. Toimenpide varmasti vahvistaisi tehokkaasti Suomea todellisena ICT-maana ja sähköisen asioinnin yhtenä edelläkävijänä. Sähköistä asiointia kehitettäessä nämä puutteet on ehdottomasti korjattava.

Valtionhallinnon palvelut eivät toteudu ilman yhteistyötä

Puheet valtion toimintojen alueellistamisesta eivät vuonna 2004 näkyneet valtionhallinnon henkilöstömäärien lisäyksinä. Aluehallinnossa väki väheni 61 henkilöä ja paikallishallinnossa lisääntyi 29 henkilöllä. Merkittävin lisäys oli työvoimatoimistoissa ja työvoima- ja elinkeinokeskuksissa, joissa henkilömäärä kasvoi yhteensä 96 hengellä.

Yhteis palvelupisteiden kehitys on ollut Itä-Suomessa mielenkiintoinen. Valtion vakinaisen yhteis palvelussa työskentelevän henkilöstön määrä laski 11 hengellä ja vakinaista henkilöstöä on yhteis palvelussa vain 28 henkeä. Yhteis palvelupisteiden vakituinen henkilökunta koostuu nyt entistä useammin kuntien viranhaltijoista.

Kehitys on sikäli ymmärrettävää, että kunnat näyttävät tuntevan kokonaisvastuuta myös asukkaiden tarvitsemista valtionhallinnon palveluista. Valtionhallinto sitä vastoin on putkihallintoa, jossa alueellisella ja paikallisella yhteistyöllä ei ole perinteitä. Yhteis palvelupisteiden kehittäminen ei ole tosiasiasa kerännyt valtionhallinnossa taakseen laajaa innostunutta yhteistyörintamaa. Aloite yhteis palvelupisteiden perustamiseen on lähtenyt usein muualta kuin valtionhallinnosta.

Valtionhallinnosta on mahdollista saada tietyt sähköiset palvelut jokaiseen kirjastoon. Kuntien tulisi olla vielä nykyistäkin aktiivisempia monipuolisten yhteis palvelupisteiden perustamisessa ja vaatia valtionhallinnon viranomaistahot omalta osaltaan toimintaan ja rahoitukseen mukaan. Todennäköisesti näin parhaiten turvataan yhteis palvelupisteiden kehitys myös valtionhallinnon palveluja tarjoavina keskuksina.

Maaherra

Pirjo Ala-Kapee